

# Feministička intervencija u socijalnoj politici: privatizacija i domestifikacija predškolskog odgoja i obrazovanja na primjeru roditelja-odgojitelja u Zagrebu

Karolina Leaković  
studentica poslijediplomskog doktorskog studija  
sociologije na Filozofskom fakultetu u Zagrebu,  
predavačica na Ženskim studijima u Zagrebu

# Sažetak

Promjena društvenog i ekonomskog uređenja početkom devedesetih godina 20. stoljeća u zemljama srednje i istočne Europe značila je i restrukturiranje državnih socijalnih politika, prilagodbu tržišnim uvjetima, ali i povratak politici „ognjišta, djece i crkve“. Ova se potonja odnosila na retradicionalizaciju uloge žene u odgoju i obrazovanju, posebno djece predškolske dobi. U Hrvatskoj se tako u području socijalne politike sredinom devedesetih pojavljuje koncept „majke odgojiteljice“, koji je u zagrebačku gradsku socijalnu politiku konačno i uveden 2016. godine. Na primjeru instituta „roditelja – odgojitelja“ u Gradu Zagrebu razmatraju se uzroci i posljedice domestifikacije i potržišnjenja socijalnih prava (sada poznatijih kao usluge). Umjesto traženja krivaca u onima koje se, zbog nepovoljne financijske situacije odlučuju koristiti ovu mjeru (uglavnom žene), zagovara se otvaranje prostora široj raspravi i definiranju rodno ravnopravne socijalne politike.

**Ključne riječi:** feminizam, socijalna politika, socijalna država, privatizacija, komodifikacija, predškolski odgoj i obrazovanje, rodna ravnopravnost.

Milijardu kuna vrijedan program zapošljavanja žena Zaželi do 2020. godine će na poslovima potpore, podrške i brige za oko 12 tisuća starijih osoba te osoba u nepovoljnom položaju u njihovim zajednicama zapošljavati više od tri tisuće žena u Hrvatskoj.<sup>1</sup>

Prema službenim podacima, do 27. 2. 2018. godine odobreno je 105 projekata kojima je cilj “promicanje socijalne uključenosti i suzbijanja siromaštva pogotovo uzevši u obzir da će se kao sudionice ovih aktivnosti uključivati žene koje su u nepovoljnom položaju na tržištu rada, a koje će skrbiti o starijim osobama i osobama u nepovoljnom položaju”.<sup>2</sup> Žene starije od 50 godina, one s najviše završenom srednjom stručnom spremom, žene s invaliditetom, žrtve trgovanja ljudima i obiteljskog nasilja, ovisnice te beskućnice - one u Hrvatskoj 2018. godine imaju prednost pri zapošljavanju do kraja 2020. godine na poslovima njege i brige za starije osobe u njihovim domaćinstvima. Općine i gradovi, županije i nevladine organizacije iskazale su zavidan interes za sudjelovanje u programu koji im omogućuje pridobiti nepovratna financijska sredstva za zapošljavanje (nezapošljivih?) žena i pružanja usluga njege i brige za starije osobe. Razumljivo je to imaju li se u vidu, s jedne strane, obaveze koje su općinama, gradovima i županijama nametnute u pogledu socijalnih usluga, kao i limitirana financijska sredstva koja nipošto ne mogu pokriti sve veće potrebe za javnim uslugama socijalne skrbi. Trend povlačenja države iz financiranja programa u području socijalne politike u Hrvatskoj, kao niti u drugim državama postsocijalističke europske periferije, nije nikakva novost. Koncept socijalnih prava kao druge generacije ljudskih prava podrazumijeva “pravo građana na solidarnost te na korištenje civilizacijskih tekovina društva kojemu pripadaju” (Puljiz 2004: 3). Prema Vijeću Europe socijalna prava obuhvaćaju socijalnu zaštitu, stanovanje, zapošljavanje, zdravstvenu zaštitu i obrazovanje (Vijeće Europe 2003<sup>3</sup>). Sve to u tranzicijskim i posttranzicijskim uvjetima europske periferije daleko je od ostvarenoga. I ostvarivoga. Socijalistička modernizacija, industrijalizacija, opismenjivanje, obrazovanje i emancipacija žena išli su usporedno sa širenjem obuhvata socijalnih prava na, kako to navodi Puljiz “zaposlene radnike i službenike” (Puljiz 2004: 10). Na Ustavu Federativne Narodne Republike Jugoslavije (FNRJ) iz 1946. godine utemeljen je niz zakona koji su za cilj imali političku, ekonomsku i socijalnu emancipaciju žena u poslijeratnoj, socijalističkoj Jugoslaviji. Osim prava glasa, Zakonom o braku žene i muškarci su u toj zajednici dobili jednaka prava, uslijedilo je izjednačavanje prava bračne i izvanbračne djece te uvedeno socijalno osiguranje, što se odnosilo i na rodiljni dopust (Đokanović, Dračo, Delić 2014: 109). Abortus je omogućen već 1951. godine, dok se Ustavom iz 1974. godine ženi jamči puno pravo na slobodno rađanje. Zakonom o zdravstvenim mjerama za ostvarivanje prava na slobodno odlučivanje o rađanju djece iz 1978. godine (NN 18/18)<sup>4</sup> abortus na zahtjev moguće je ostvariti do isteka deset tjedana od dana začeca. Usprkos, nesporno je, značajnom iskoraku žena iz privatne u javnu sferu, Baradić (2017) upozorava na „nedovršenu emancipaciju“ žena u socijalizmu. Spominje tako izjavu Josipa Broza Tita iz 1953. godine

1 Strukturni fondovi, Natječaji na dostavu projektnih prijedloga Zaželi; URL: <https://strukturnifondovi.hr/natjecaji/poziv-dostavu-projektnih-prijedloga-zazeli-program-zaposljavanja-zena/>, pristupljeno 2.5.2018.

2 Isto.

3 Revija za socijalnu politiku, URL: <http://www.rsp.hr/ojs2/index.php/rsp/article/view/127/131#>, pristupljeno 2.5.2018.

4 Propisi.hr, URL: <http://www.propisi.hr/print.php?id=9842>, pristupljeno 8.5.2018.

o tome „da je žena u prvome redu majka“ (Baradić 2017), navodeći u istome tekstu i teze istraživačice Ksenije Vidmar Horvat koja propituje tezu o socijalističkoj emancipaciji žena. Tvrdnja o nametnutoj, a ne stvarnoj emancipaciji ima svoje poštovatelje i danas, a bila je uporištem i za opravdavanje uspostave nove ekonomske i društvene paradigme devedesetih. Prethodila joj je ekonomska kriza osamdesetih te potom raspad socijalističke Jugoslavije i uspostava novog društveno-političkog i ekonomskog sistema. Značilo je to urušavanje socijalnih prava, u mnogim slučajevima i njihovo nestajanje. U takvim okolnostima, dolaskom na vlast 2000. godine, socijaldemokratsko-liberalna koalicija provodi naputke Svjetske banke i Međunarodnog monetarnog fonda, nastavljajući devedesetih godina inauguriran neoliberalni model ekonomskog razvoja. Temeljen na tzv. Washingtonskom konsenzusu, on podrazumijeva fiskalnu disciplinu, preusmjeravanje javnih rashoda u infrastrukturu, obrazovanje i zdravstvo, poreznu reformu, liberalizaciju kamatnih stopa, konkurentski tečaj, liberalizaciju trgovine i inozemnih izravnih ulaganja, privatizaciju, deregulaciju i vlasnička prava (prema Kesner-Škreb: 2004, 251-252). Drugim riječima, u liberalnoj demokraciji i kapitalističkoj ekonomiji treba napustiti snatrenja o državi kao garanciji socijalnih prava za sve. Država treba pružiti podršku tek onima na samome dnu, razvijajući socijalno-zaštitnu mrežu (*safety-net*) za najugroženije. Svi se ostali moraju prilagoditi tržišnim uvjetima, cjeloživotno se obrazovati, ulagati u vlastite kapacitete i biti prilagodljivi tržištu rada. Početak novog milenija, nakon desetljeća ratnih sukoba, privatizacije i devastiranja društvenoga tkiva, sve na potki etničke čistoće, odrazio se i na prioritete tada vladajuće liberalno-građanske političke i ekonomske elite. Ekonomska liberalizacija, deregulacija, privatizacija - imala je za cilj otvoriti prostor inozemnim izravnim ulaganjima, tim dobrim vlasnicima kapitala koji bi hrvatskog čovjeka priveli tržišnim vrijednostima, za razliku od domaćih tajkuna koji su devedesetih u Hrvatsku uveli tzv. divlji kapitalizam<sup>5</sup>. Bilo je to doba snažnih socijaldemokratskih vlada u, primjerice, Ujedinjenom Kraljevstvu (Tony Blair, The New Labour) i SR Njemačkoj (Gerhard Schroeder, SPD), sa svojim programima obnove socijaldemokracije na razvalinama Berlinskoga zida, u Europi bez granica, slobodnog protoka ljudi, robe i kapitala (projekti poznatiji kao *Third Way* i *Neue Mitte*<sup>6</sup>). Gotovo dva desetljeća kasnije i najžešćim je zagovornicima tih srednjostrujaških projekata posve jasno kako je uvođenje tržišta kao arbitra u području socijalnih prava, rezultiralo debaklom socijaldemokratske ideje u Europi. Kriza takozvanog europskog socijalnog modela nije, doduše, nastala jučer. Kako primjećuju Chapon i Euzeby (2003),

*Prema Sporazumu iz Maastrichta Europska se unija opredijelila izgrađivati putem tržišta i novca. Socijalna je dimenzija ostala u drugom planu i zavisila je od konkurencije država - članica. U osnovi je bila ideja da će ekonomski napredak potaknuti socijalni napredak te da će socijalni modeli, prije ili kasnije, konvergirati "prema gore".*

5 Teza o navodno pitomom kapitalizmu zapadnoeuropskog tipa i nekom balkanskom, divljem kapitalizmu koji je izrastao na razvalinama jugoslavenskog socijalističkog društva raširena je i danas.

6 The Independent, Rachel Sylvester: We say third way, you say die neue mitte; URL: <https://www.independent.co.uk/news/we-say-third-way-you-say-die-neue-mitte-1096855.html>, pristupljeno 2.5.2018.

Ekonomska i financijska kriza 2008. godine ubrzala je pretpostavljenu konvergenciju, no čini se “prema dolje”. Kako rezimira Dolenc (2014: 35),

*U širokoj paleti postkomunističkih zemalja od Baltika do Crnog mora, prisutni su isti trendovi smanjivanja ukupne razine javnog ulaganja u socijalnu zaštitu, smanjivanja rashoda za mirovine i obrazovanje i smanjivanje udjela zaposlenika u javnom sektoru.*

Potreba da se ovjeri smrt socijalne države i izrazi predanost principima tržišnog natjecanja bila je, dakle, osobito izražena u državama srednje i istočne Europe koje su težile pridruživanju Europskoj uniji. Europeizacija sustava socijalne politike u tim je državama, pod izlikom modernizacije, nerijetko zapravo značila odricanje od koncepta socijalne države pa i njezin otvoreni prijezir. Nasljeđe socijalnih prava otprije devedesetih trebalo je zatrti, gurnuti na marginu, difimirati (pa i u akademskim krugovima), ne bi li tako još jednom novonastale političke i ekonomske elite na periferiji sa sebe sprale ljagu socijalizma i stekle povjerenje zapadnoeuropskih političara. Tako su se i socijalna prava žena, izborena i ostvarena nakon Drugoga svjetskog rata, u postsocijalističkom prostoru počela propitivati, odnosno zamjenjivati novim (tradicionalnim) konceptima temeljenima na dihotomiji javno-privatno. Trebalo je to žene osloboditi od navodno nametnute im ravnopravnosti u socijalizmu. Upozorava na to i Smiljana Leinert - Novosel (1995: 153), navodeći kako se devedesetih

*čuje dosta glasova koji osuđuju “ono što su komunisti učinili sa ženama”. U javnost se uvode nove vrijednosne orijentacije koje u potpunosti redefiniiraju i društveni položaj žena - ukazuje se na ženu majku kao ideal ženskog roda, koja se brine isključivo o obitelji i djeci, napušta svijet rada i postaje sasvim “privatno biće”.*

Lilijana Burcar (2014) je detaljno navela razlike u društvenom položaju te socijalnim i ekonomskim pravima žena u Jugoslaviji i državama zapadne Europe, navodeći kako se, za razliku od individualiziranja socijalnih prava za žene u Jugoslaviji, u zapadnoj Europi se “u sprezi s kapitalističkim patrijarhatom model muškarca hranitelja samo osuvremenio” (Burcar 2014: 119). Radi se o cijelom nizu prava iz područja socijalnog, mirovinskog i zdravstvenog osiguranja (vidi Burcar 2014), koja su imala za cilj uzdrmati dotadašnji *spolni ugovor*, u kojemu muškarcu, bivajući hraniteljem, pripada javna sfera, dok je ženski posao skrb u privatnosti obiteljskog doma. Jedna od legislativnih inovacija u tom smislu je i odredba Zakona o radu (NN 38/1995)<sup>7</sup>, koji u članku 63. uvodi kategoriju “majka odgojiteljica”, navodeći kako

<sup>7</sup> Narodne novine; URL: [https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/1995\\_06\\_38\\_758.html](https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/1995_06_38_758.html), pristupljeno 2.5.2018.

- *Majka s četvero i više djece ima pravo na status majke odgojiteljice prema posebnim propisima.*
- *Zaposlena i nezaposlena žena kada stekne status majke odgojiteljice ima pravo na novčanu naknadu, mirovinsko i invalidsko osiguranje, zdravstveno osiguranje i druga prava u skladu s posebnim propisima.*

Kako, međutim, navode Puljiz i Zrinščak (2002)

*ovo pravo, međutim, nikada nije stvarno realizirano i to najvjerojatnije zbog velikih financijskih sredstava koja su bila nužna za njegovu realizaciju. Dvojbeno je, također, koliki bi bio stvarni učinak ovog propisa u društvenim okolnostima kada žene ponajviše traže uz roditeljsku i profesionalnu afirmaciju.*

Četrnaest godina nakon objavljivanja ove tvrdnje i 21 godinu nakon (neuspješnog) uvođenja instituta ‘majke odgojiteljice’ u Zakon o radu, majke odgojiteljice u Hrvatskoj u pravni je sustav uvela zagrebačka Gradska skupština. Ona je, naime, na svojoj 44. sjednici, održanoj 31. 8. 2016. godine, donijela Odluku o novčanoj pomoći za majku odgojiteljicu<sup>8</sup>. Odluka je preinačena već nakon dvije skupštinske sjednice. Na 46. sjednici, od 20.10.2016. godine, Skupština, naime, donosi Odluku o izmjenama i dopuni Odluke o novčanoj pomoći za majku odgojiteljicu<sup>9</sup>. Ukratko, “majka odgojiteljica” nestaje, a zamjenjuje je ‘roditelj odgojitelj’. Umjesto inicijalne odredbe koja govori o “majci odgojiteljici” i “osobi izjednačenoj s majkom odgojiteljicom” (članak 2. Odluke o novčanoj pomoći za majku odgojiteljicu, Službeni glasnik Grada Zagreba 16/16, od 1.9.2016.), izmijenjena odredba odnosi se na “roditelja odgojitelja”. Bez obzira na jezičnu rodnu neutralnost, sadržaj instituta “roditelja odgojitelja” identičan je onome “majke odgojiteljice”:

<sup>8</sup> Odluka je objavljena u Službenom glasniku Grada Zagreba, br. 16/16, od 1.9.2016. godine, <http://www1.zagreb.hr/slglasnik/index.html#/akt?godina=2016&broj=160&akt=ADAAE7E6D59401CEC1258021002A933D>, pristupljeno 2.5.2018.

<sup>9</sup> Odluka je objavljena u Službenom glasniku Grada Zagreba, br. 19/16, od 24.10.2016. godine, <http://www1.zagreb.hr/slglasnik/index.html#/akt?godina=2016&broj=190&akt=B26C8488177BBEC2C1258056004A1CDF>, pristupljeno 2.5.2018.

Pod pojmom ‘roditelj odgojitelj’, u smislu ove odluke, smatra se majka ili otac djeteta, posvojitelj, udomitelj ili druga osoba kojoj je dijete odlukom nadležnog tijela povjereno na brigu i odgoj, a koja u zajedničkom kućanstvu skrbi o najmanje troje djece, od kojih najmlađe dijete još nije polaznik osnovnoškolskog programa obrazovanja te koja ispunjava ostale uvjete propisane ovom odlukom. (Službeni glasnik Grada Zagreba 19/16)

Pod “ostalim uvjetima” podrazumijeva se da osoba koja želi ostvariti pravo na novčanu pomoć “s najmanje troje djece živi u zajedničkom kućanstvu; nezaposlena je u vrijeme podnošenja zahtjeva i dalje neprekidno nije u radnom odnosu dok prima novčanu pomoć; te je državljanin Republike Hrvatske s neprekidno prijavljenim prebivalištem u Gradu Zagrebu od najmanje pet godina prije podnošenja zahtjeva i dalje neprekidno dok prima novčanu pomoć” (Službeni glasnik Grada Zagreba 19/16). Osim toga, pravo na novčanu pomoć ostvaruje osoba “čija djeca nisu upisana u dječji vrtić do početka obveznog programa predškole” (članak 3, alineja 5 Odluke). Zadržimo se, za potrebe ovog članka, samo na dva uvjeta koja roditelj odgojitelj mora ispunjavati: (1) mora imati najmanje troje djece od kojih niti jedno ne smije pohađati vrtić i (2) mora biti nezaposlen(a) te naknadu može primati do navršene 15. godine života najmlađeg djeteta. Mjeru novčane pomoći za roditelja odgojitelja predstavnicima Grada Zagreba karakteriziraju ‘pronatalitetnom’, naglašavajući da njome “Grad Zagreb prije svega želi potaknuti roditelje dvoje djece da se odluče i za treće”<sup>10</sup>. Nije, međutim, u Odluku slučajno stavljena odredba po kojoj se najmlađe dijete mora ispisati iz vrtića jer “Grad smatra da nema računicu istovremeno plaćati visoke subvencije za vrtić i naknadu za roditelja odgajatelja”<sup>11</sup>. Za zaključiti je kako se predlagatelj ove mjere, a vidljivo je to i iz brojnih napisa<sup>12</sup> u medijima<sup>13</sup>, nije uopće bavio srednjoročnim, a kamoli dugoročnim posljedicama ove socijalne intervencije u financijski najpotentnijem hrvatskom gradu. Grad Zagreb, naime, značajno odudara od ostatka Hrvatske kada je riječ o obuhvatu djece programima predškolskog odgoja i obrazovanja. Prema podacima iz istraživanja u okviru projekta Žene na tržištu rada - procjena utjecaja roda (2016.), kojega su nositeljice B.a.B.e. - budi aktivna, budi emancipiran, nevladina udruga sa sjedištem u Zagrebu, pokrivenost vrtićkim programima u Gradu Zagrebu 2011. godine bila je 91,1% što Grad Zagreb čini jedinom jedinicom lokalne i područne (regionalne) samouprave u Hrvatskoj koja je ostvarila takozvani barcelonski cilj<sup>14</sup> od 90% obuhvata (Bertek i Dobrotić, 2016: 29).

<sup>10</sup> Jutarnju list, Kristina Turčin: U Zagrebu trenutno 700 žena ima pravo na plaću za odgoj djece, URL: <https://www.jutarnji.hr/vijesti/hrvatska/u-zagrebu-trenutno-700-zena-ima-pravo-na-placu-za-odgoj-djece/4666076/>, pristupljeno 2.5.2018.

<sup>11</sup> isto.

<sup>12</sup> Večernji list, Mateja Šobak: Dobivat ću novac za odgoj svoje djece, URL: <https://www.vecernji.hr/zagreb/dobivat-cu-novac-za-odgoj-svoje-djece-bolje-ne-moze-1121817>, pristupljeno 2.5.2018.

<sup>13</sup> Tportal, V.ma/Hina: Bandić predlaže Vladi da preuzme mjeru novčane pomoći za roditelja odgojitelja, URL: <https://www.tportal.hr/vijesti/clanak/bandic-predlaze-vladi-da-preuzme-mjeru-novcane-pomoci-za-roditelja-odgojitelja-foto-20180315>, pristupljeno 2.5.2018.

<sup>14</sup> Barcelonski ciljevi žele omogućiti institucionalnu skrb za predškolsku djecu: za barem 90% djece stare od 3 godine do školskog uzrasta i barem 33% djece stare do 3 godine (prema Plantenga i Remery 2005. u Kanjuo Mrčela i Černigoi Sadar 2012: 51)

Hrvatski je prosjek 63% u 2011. godini (isto), dok su podaci o obuhvatu djece jasličkim programima - porazni (2011. godine u Zagrebu kao najboljem primjeru svega 36,1%). Podaci o obuhvatu djece jasličkim programima u Gradu Zagrebu 2016. godine (40,4%) i djece vrtičke dobi (82,8%) objavilo je u svibnju 2018. godine Ministarstvo za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku u opsežnoj studiji Analiza pokazatelja dostupnosti i kvalitete te javnih izdataka za usluge ranoga i predškolskog odgoja i obrazovanja, autora Ivane Dobrotić, Tea Matkovića i Valentine Menger sa Studijskog centra za socijalni rad zagrebačkog Pravnog fakulteta. Budući da je zagrebački model "roditelj odgojitelj" uveden tek u zadnjem tromjesečju 2016. godine, za pretpostaviti je kako se u proteklih godinu i pol obuhvat djece izmijenio, o čemu će se podaci tek morati prikupiti. Sporadični članci u dnevnome tisku ukazuju na veliku popularnost „roditelja-odgojitelja“. Prema podacima Gradskog ureda za obrazovanje, kulturu i sport Grada Zagreba, objavljenima sredinom prosinca 2017. godine, „Prema [posljednjoj] isplati, koja je bila 21. 11. 2017., primilo ju je 3138 korisnika, a iznosila je 3882,33 kune.“<sup>15</sup> Osim nezanemarivog iznosa kojega svakoga mjeseca primaju roditelji-odgojitelji (5.250,00 HRK bruto<sup>16</sup>, odnosno 3.882,00 HRK neto), valjalo bi pažnju obratiti i na izjavu jedne od korisnica potpore. Dobrobiti odluke da se „profesionalizira“ u majčinskoj ulozi, jedna od korisnica objašnjava: „Otkako koristim ovu mjeru mnogo sam sretnija jer više vremena provodim s djecom (...)“<sup>17</sup> Na tragu je to ideologije „intenzivnog majčinstva“, o kojoj piše Ana Vilenica, pojašnjavajući kako je riječ o stvaranju svojevrsnog kulta majke „kao glavne opskrbiteljke negom, uz insistiranje da su uloga i rad majke važniji od plaćenog rada“ (Heys prema Vilenica 2013: 12). Dodala bih – i pritom tvrde kako se dobro osjećaju. Ili tvrde da se osjećaju bolje od onih koje su izložene dvostrukoj opresiji – (nedovoljno i sve manje) plaćenome i radu na segregiranom tržištu (rada) i neplaćenome kućanskom radu, koji im, kako na to upozorava Čakardić (2015), tobože pripada „po prirodi stvari“. Profesionalizacija majčinske uloge nije, međutim, usmjerena rješavanju pitanja dvostruke opresije. Nije tu stvar u nekoj mogućnosti izbora, jer kapitalistički način proizvodnje i imanentni mu društveni odnosi ne ostavljaju izbora. To, uostalom, priznaje i autorica "Lean in" koncepta<sup>18</sup>, Sheryl Sandberg. Odnosi moći ne mogu se promijeniti pa, žele li žene "imati sve" (i obitelj i karijeru), moraju naučiti kako funkcionira muški svijet i prilagoditi se. U državama europske periferije, gdje je mantra o reformama i rezanju javne potrošnje te smanjivanju uloge države itekako živa, ženama ništa nije ostavljeno na izbor. Primati plaću za majčinstvo u tom kontekstu - na kratki rok, iz perspektive potplaćenih radnica - i nije najgore rješenje.

15 Jutarnji list, Tomislav Mamić, Daria Bertek: Zagreb potrošio sav novac za odgojitelje, a tižu novi zahtjevi; URL: <https://www.jutarnji.hr/vijesti/hrvatska/zagreb-potrosio-sav-novac-za-odgojitelje-a-stizu-novi-zah-tjevi-trenutacno-3137-roditelja-s-troje-ili-vise-djece-prima-naknadu/6849762/>, pristupljeno 8.5.2018.

16 Za usporedbu, Uredbom o visini minimalne plaće u 2018. godini, koju je Vlada RH donijela na sjednici 7.12.2017. godine, utvrđen je bruto iznos minimalne plaće u RH za 2018. godinu od 3.439,80 HRK. [https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2017\\_12\\_122\\_2781.html](https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2017_12_122_2781.html), pristupljeno 8.5.2018.

17 Jutarnji list, Tomislav Mamić, Daria Bertek: Zagreb potrošio sav novac za odgojitelje, a tižu novi zahtjevi; URL: <https://www.jutarnji.hr/vijesti/hrvatska/zagreb-potrosio-sav-novac-za-odgojitelje-a-stizu-novi-zah-tjevi-trenutacno-3137-roditelja-s-troje-ili-vise-djece-prima-naknadu/6849762/>, pristupljeno 8.5.2018.

18 Pokrenula da je jedna od najutjecajnijih poslovnih žena na svijetu Sheryl Sandberg, bivša visokopozicionirana zaposlenica Facebooka, autorica knjige Lean in: Women, Work and The Will to Lead. Savjet koji Sandberg daje ženama željnim uspjeha u dominantno muškom poslovnom svijetu - ponašajte se baš poput muškaraca!



# Literatura

- Bandić predlaže Vladi da preuzme mjeru novčane pomoći za roditelja odgojitelja* (2018). URL: <https://www.tportal.hr/vijesti/clanak/bandic-predlaze-vladi-da-preuzme-mjeru-novcane-pomoci-za-roditelja-odgojitelja-foto-20180315>, pristupljeno 2.5.2018.
- Baradić, Marta (2017) Potraži ženu u jugoslavenskom socijalizmu. URL: <http://muf.com.hr/2017/10/13/potrazi-zenu/#easy-footnote-bottom-5>, pristupljeno 8.5.2018.
- Bertek, T.; Dobrotić, I. (ur.) (2016) *Žena, majka, radnica: Usklađivanje obiteljskih obaveza i plaćenog rada u Hrvatskoj*. Zagreb: B.a.B.e. - Budi aktivna, budi emancipirana.
- Bit će zaposleno 50 žena koje će skrbiti o 300 starih kućanstava* (2018). URL: <https://lokalni.vecernji.hr/zupanije/kroz-projekt-ce-biti-zaposleno-50-zena-koje-ce-skrbiti-o-300-starih-kucanstava-7155>, pristupljeno 2.5.2018.
- Burcar, L. (2014) Iz socijalizma natrag u kapitalizam: repatrijarhalizacija društva i re-domestifikacija žena. U: Kostanić, M., ur. *Dva desetljeća poslije kraja socijalizma. zbornik radova*. Zagreb: Centar za radničke studije, str. 112-150.
- Chapon, S.; Euzéby, C. (2003) Prema konvergenciji europskih socijalnih modela. *Revija za socijalnu politiku*, 10 (3-4), str. 357-371.
- 'Dobivat ću novac za odgoj svoje djece, bolje ne može!'* (2016). URL: <https://www.vecernji.hr/zagreb/dobivat-cu-novac-za-odgoj-svoje-djece-bolje-ne-moze-1121817>, pristupljeno 2.5.2018.
- Dobrotić, I.; Matković, T.; Menger, V. (2018) Analiza pristupačnosti, kvalitete, kapaciteta i financiranja sustava ranoga i predškolskog odgoja i obrazovanja u Republici Hrvatskoj. Zagreb: Ministarstvo za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku.
- Dolenc, D. (2014) Zašto SDP-ova vlada nije socijaldemokratska. *Političke analize*, 5 (20), str. 33-38.
- Đokanović, J.; Dračo, I.; Delić, Z. (2014) III dio: 1945.-1990. Žene u socijalizmu - od ubrzane emancipacije do ubrzane repatrijarhalizacije. U: Čaušević, J. (ur.) *Zabilježene, žene i javni život Bosne i Hercegovine u 20. vijeku*. Sarajevo. Sarajevski otvoreni centar i Fondacija CURE, str. 104-176.
- Kanjuo Mrčela, A. i Černigoj Sadar, N. (2012) Problemi roditelja pri usklađivanju plaćenog rada i obiteljskog života u Sloveniji. *Revija za socijalnu politiku*, 19 (1), str. 49-71.
- Kesner-Škreb, M. (2004) Washingtonski konsenzus. *Financijska teorija i praksa*, 28 (2), str. 251-254.
- Leinert-Novosel, S. (1998) *Promjena društvenog položaja žena u razdoblju tranzicije*. Politička misao, 35 (1), str. 152-168.
- Liberalni feminizam kao saveznik kapitalu i restauraciji klasa (2015). Razgovor s Anikicom Čakardić. URL: [https://www.libela.org/vijesti/6170/?fb\\_comment\\_id=596607373775476\\_606559139446966#f1d0c2b9338d24c](https://www.libela.org/vijesti/6170/?fb_comment_id=596607373775476_606559139446966#f1d0c2b9338d24c), pristupljeno 8.5.2018.
- Puljiz, V.; Zrinščak, S. (2002) Hrvatska obiteljska politika u europskom kontekstu. *Revija za socijalnu politiku*, 9 (2), str. 117-137.
- Puljiz, V. (2004) Socijalna prava i socijalni razvoj Republike Hrvatske. *Revija za socijalnu politiku*, 11 (1), str. 3-20.
- Službeni glasnik Grada Zagreba (2016). URL: <http://www1.zagreb.hr/slglasnik/index.html#/home>, pristupljeno 2.5.2018.
- Strukturni fondovi*. URL: <https://strukturnifondovi.hr/natjecaji/poziv-dostavu-projektnih-prijedloga-zazeli-program-zaposljavanja-zena/>, pristupljeno 2.5.2018.
- Uredba o visini minimalne plaće (2017). URL: [https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2017\\_12\\_122\\_2781.html](https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2017_12_122_2781.html), pristupljeno 8.5.2018.
- U Zagrebu trenutačno 7000 žena ima pravo na plaću za odgoj djece* (2016). URL: <https://www.jutarnji.hr/vijesti/hrvatska/u-zagrebu-trenutacno-7000-zena-ima-pravo-na-placu-za-odgoj-djece/4666076/>, pristupljeno 2.5.2018.
- Vijeće Europe (2003) Pristup socijalnim pravima u Europi: stvarno stanje. *Revija za socijalnu politiku*, 10 (2), str. 199-215.
- Vilenica, A. (ur.) (2013) *Postajanje majkom u vreme neoliberalnog kapitalizma*. Beograd: (uz)bu(na)).
- We say Third Way, you say die neue mitte* (1999). URL: <https://www.independent.co.uk/news/we-say-third-way-you-say-die-neue-mitte-1096855.html>, pristupljeno 2.5.2018.